

Niet hoe veel, maar hoe eêl!

(De openbare school)

Toen mij onlangs op een bijeenkomst een vraag naar aanleiding van de gestadige groei van de openbare school gesteld werd, schoot mij een kernachtige spreuk van Roemer Visscher te binnen.

Deze dichter uit de zeventiende eeuw maakte namelijk bij een aardige tekening met veel muziekinstrumenten een klein verhaal, dat hij noemde „niet hoe veel, maar hoe eêl”. Niet het grote aantal muziekinstrumenten, zei hij, kwam er op aan, maar de goede edele wijze waarop ze hun tonen lieten horen, dat was belangrijk. Aan een groot aantal chaotisch door elkaar klinkende en slecht gestemde instrumenten hebben we niets, maar één goed gestemde „wel-gestelde” luit, die is van waarde! Vooral, zei Roemer Visscher, als er dan nog een goede meester bij komt. Dan gaat het „niet hoe veel, maar hoe eêl” eerst recht op!

Misschien zegt U, wat heeft dit toch met die openbare school te maken. Nu, dat zal ik U vertellen. De vragensteller, waarvan ik zo net sprak, merkte namelijk op, dat het aantal kinderen dat deze school bezoekt, in de laatste jaren gelukkig wel aanzienlijk gestegen was, maar toch nog te klein was: nog niet een derde deel van de Nederlandse jeugd bezocht tenslotte de openbare school!

De man meende, dat men zich maar niet al te druk moest maken over de grondslag en het doel van de openbare school — over de „theorie”, zoals hij wat gering-schattend zei —, maar moest trachten zulke praktische maatregelen te nemen, dat velen hun kinderen naar deze school zouden sturen. Een groot aantal leerlingen, daar kwam het toch op aan! Het „hoe veel”, dat was belangrijk. De rest kwam wel vanzelf in de praktijk in orde. Er was nu langzamerhand genoeg gepraat.

In het toen volgend gesprek waarin vele aanwezigen zich mengden, kwamen we met elkaar toch wel tot de overtuiging dat het aantal natuurlijk belangrijk was. Maar dat belangrijker was, het vertrouwen waarmee de ouders, zowel van christelijken als niet-christelijken huize, hun kinderen naar deze school konden zenden. En dat vertrouwen hangt onmiddellijk samen met de idee, die de kracht en de drijfveer van deze school uitmaakt.

Een christelijk vader vond, dat dit vertrouwen onmiddellijk stond of viel met het feit of zijn kind op de openbare school godsdienstonderwijs van de predikant van zijn kerkgenootschap kon ontvangen. Een humanistische moeder vond het noodzakelijk, dat haar kind hiervan vrijgesteld kon worden, niet de straat opge-stuurd werd, maar anders geaard onderwijs op geestelijke grondslag kon volgen, waar christelijke ouders hun kinderen natuurlijk niet naar toe hoefden te sturen!

We zaten dan ook meteen in een gesprek over het karakter van de school, het godsdienst- en humanistisch vormingsonderwijs, bijbelkennis en dergelijke verzeild. En over deze dingen wilde ik vanmorgen met U spreken, omdat het „hoe eêl” ook voor mij richting-gevend is.

Iets over het karakter.

Of is het niet een edel idee, dat ouders van totaal verschillende levensovertuiging of geloof hun kinderen naar de openbare school zenden? Zij verkiezen deze school en weten dat hun kind daar niet in dezelfde godsdienstige of geestelijke sfeer verblijft als thuis. Het kind ontmoet daar op school namelijk niet alleen docenten en kinderen uit een ander milieu, maar ook van een andere geestelijke overtuiging. Juist hierdoor kan de latere omgang met de medemens in de maatschappij gunstig beïnvloed worden. Ze leert immers de ander, die „anders” is, al van jongs af te verdragen.

Dat geeft natuurlijk wel risico's, maar het is beslist geen waagstuk. Een waagstuk zou het misschien lijken, wanneer we nu pas zouden beginnen dit samengaan in de

praktijk te brengen. Wel zou het een waagstuk zijn, wanneer we de school dezelfde rechten als het gezin zouden geven, waardoor de school haar leerlingen bijv. in een bepaalde levensovertuiging of bepaald geloof zou opvoeden, en daardoor dus als plaatsvervangster voor het gezin zou optreden. Maar de openbare school wil en kan slechts aanvulling van het gezin zijn, zij het dan ook een waardevolle aanvulling, omdat de school een naar milieu en levensovertuiging veel rijker omgeving aan het kind biedt dan het gezin.

En dit alles is mogelijk en het is ontstaan, omdat, zoals Prof. Kohnstamm het eens uitdrukte, de godsdienstig en geestelijk totaal verschillende kringen die het openbaar onderwijs steunen, leven uit een gemeenschappelijke geestelijke Nederlandse traditie. Deze traditie is in de loop der tijden gegroeid en is nog steeds levend in de openbare school. En deze traditie is niet in het minst levend, omdat daarbij behoort, dat de keuze van de diepste levensgrond hoogstens door de ouders beïnvloed wordt en niet door de school. De docent zij zich er steeds van bewust, dat de overtuiging van een ander voor die andere evenveel waarde heeft als de zijne voor hem.

Gesticht, bestuurd, maar ook verdedigd door de overheid.

Met deze traditie hangt samen dat de openbare school als school van de gemeenschap gesticht en bestuurd wordt door het gemeentebestuur. Het gaat daarbij natuurlijk niet alleen om een bepaalde vorm, maar ook wel degelijk om de inhoud. Alle gemeentebesturen hebben t.a.v. het onderwijs twee taken. In de eerste plaats hebben zij de zorg voor het onderwijs in het algemeen, hebben zij te zorgen dat de bepalingen voor het oprichten van bijzondere en openbare scholen juist worden uitgevoerd. Maar in de tweede plaats hebben zij tot bijzondere speciale taak de openbare school goed te besturen, voor deze school in het krijt te treden. Ook die gemeentebesturen, die uit principiële voorstanders van bijzonder, dat is in ons land meestal confessioneel onderwijs bestaan. Zij allen hebben er voor te zorgen, dat de openbare school geen verkapte confessionele of standenschool wordt. Ook er voor te zorgen, dat aan de scholen voorstanders van de openbare-schoolgedachte het onderwijs dragen, zodat inderdaad uit de volheid van die gedachte les gegeven wordt.

U ziet, openbare school betekent twee dingen: het is aan de ene kant een school gesticht, bestuurd door de overheid, aan de andere kant is zij school voor allen die willen dat hun kinderen te zamen met kinderen en onderwijzers uit ander milieu, van andere levensovertuiging naar school gaan. Voor dit laatste de term algemene school te gebruiken lijkt mij onnodig. Beide betekenissen van het begrip openbare school komen tot nu toe in de praktijk in het algemeen gesproken voldoende tot hun recht.

Godsdienstonderwijs kan, terecht, evangeliserend onderwijs zijn.

Op de openbare school geeft de wet aan de ouders, uitdrukkelijk en terecht, de mogelijkheid hun kinderen godsdienstonderwijs te laten volgen. Dit gebeurt te recht, wanneer de ouders wensen dat hun kinderen op school, zoals een protestant het onlangs uitdrukte, in kennis gebracht worden met Christus als hun Zaligmaker. Voor dit godsdienstonderwijs draagt alleen de kerk de verantwoordelijkheid op de openbare school en niet de openbare school zelf, noch het hoofd der school of het gemeentebestuur. Dit onderwijs is dan ook christelijk-getuigend, tot voortdurend belijden of bekering oproepend, evangeliserend onderwijs. Ook de godsdienstles van vrijzinnige richting kan deze grondslag hebben. Zo lezen we, en alweer met het volste recht, in een aanbeveling aan de ouders voor die vrijzinnige godsdienstonderwijs over de bijbel: „Juist in onze tijd willen velen de bijbel opnieuw leren kennen, omdat hij de mens in aanraking brengt met wat groter is dan hijzelf en hem in het leven een weg wijst. Het is van grote betekenis, dat het kind deze kennis reeds in de jaren van opvoeding en vorming ontvangt, omdat het daardoor sterker in het leven kan komen te staan.”

Wie zijn kind hiermee op deze leeftijd niet in aanmerking wil brengen, heeft het volste recht, ja zelfs als ouder de plicht, zijn kind deze lessen niet te laten volgen. Zoals de kerken natuurlijk het volste recht hebben en de plicht voelen, deze lessen te doen geven.

Dwaas is echter de opmerking van een ijverig voorstander van deze godsdienstles op de openbare school, dat de ouders die hun kind naar deze lessen sturen, wensen dat aan de opvoeding een behoorlijke plaats wordt ingeruimd naast het onderwijs. Als of de openbare school anders niet aan opvoeding zou doen! Deze school werkt natuurlijk wel mee aan de opvoeding, ook de christelijke onderwijzer op deze school, die zich zijn plaats bewust is. Zij werkt mee de levenshouding die bij de christen en humanist (nagenoeg) gelijk is, gunstig te beïnvloeden, de gewoonten,

de zedelijke overtuiging bij het kind te verstevigen, alleen al bijv. door het aanweken van verdraagzaamheid.

Het is gewenst de toestand te laten voortduren, dat de onderwijzers dit onderwijs *niet geven*, omdat zij niet als exponenten van een bepaalde levensovertuiging in de school moeten optreden, al geven zij natuurlijk wel uit de volheid van hun overtuiging hun eigenlijke lessen. Maar de openbare school is geen christelijke of humanistische school en kan dat ook niet zijn.

Maar naast het godsdienstonderwijs zullen ook niet-christelijken wettelijk gelegenheid moeten krijgen voor humanistisch-vormingsonderwijs, niet om de kinderen tot kleine humanistjes te maken, maar om hen voor te lichten over geestelijke vragen. Vele ouders, niet lid van het Humanistisch Verbond, wensen dit. Als dit gebeurt, dan zou de openbare school ook op dit punt de „open”school worden, die ze wil zijn en verdwijnt een nu bestaande eenzijdigheid.

Lessen in kennis van christendom en humanisme.

Wij zullen nu maar niet spreken over de wijze waarop kennis van de christelijke en humanistische lijn en bijdrage aan onze cultuur op de scholen moet worden bijgebracht. Of dit op de lagere school alleen gebeurt door de onderwijzer bij de vakken, die zich hiertoe lenen als lezen, geschiedenis, aardrijkskunde e.d. of door het instellen van een apart vak, is in verband met ons onderwerp niet zo belangrijk. Wel belangrijk is, dat hierbij recht wordt gedaan aan beide grondslagen van onze cultuur. Wie daarbij één van beide wil verwaarlozen, doet tekort aan het samenbindende in de gedachte van de openbare school.

Als kennis van de bijbel bij het kind gewenst is — en dat is zo, mits op onbaatzuchtige wijze aangeboden —, omdat de christelijke lijn en bijdrage aan onze cultuur gekend moet worden, dan is het onderwijs te eenzijdig en beperkt, als ook niet op dezelfde wijze de, in de ruimste zin van het woord, humanistische lijn en bijdrage aan onze cultuur aan de orde wordt gesteld. De openbare school is immers een vrucht van onze tijd en cultuur die niet alleen op het christendom, maar ook op het humanisme gebaseerd zijn.

Deze leerstof zal moeten worden onderwezen met eerbiediging van de levensovertuiging of het geloof dat de grondslag van de te behandelen stof is, dus in overeenstemming met de openbare-schoolgedachte.

Eerst overleg door de geestelijke stromingen.

Het zou zeer wenselijk zijn, als alle geestelijke stromingen, waarvan de leden zich tot de openbare school aangetrokken voelen, en niet een tweetal daarvan, eens met elkaar over de problemen van de geestelijke vorming op de openbare school gingen spreken. En dan in de waarlijk samenbindende zin, waarin ze op haar beste momenten uitblinkt. Dan zouden vele pijnlijke en netelige discussies in overheidsorganen, die in de laatste jaren moeilijkheden hebben gegeven, waarschijnlijk achterwege kunnen blijven.

Hoe eêl.

Maar laten allen wie de openbare school ter harte gaat, de idee van deze school steeds beter doordenken en in de praktijk toepassen, zodat een steeds waarachtiger harmonie tussen gedachte en praktijk groeit, die ons gehele volksleven alleen maar ten goede kan komen.

Dan zal het edele ervan, „hoe eêl” een zo grote invloed uitoefenen op het aantal, het „hoeveel”, dat allen die het goed met deze school menen, zich steeds meer oprecht over dit hoe veel kunnen verheugen.

Maar het „hoe eêl”, dat is ten slotte alleen van wezenlijk belang voor onze openbare school.

Dr. G. STELLINGA.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
2 JUNI 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0.25, buitenland f 4.60 p.j.